

Recenzja pracy doktorskiej Pani mgr inż. arch. kraj. Magdaleny Pożarowszczyk-Bieniak:
**Morfologia i znaczenie światła projektowanego w widokach i sekwencjach widokowych
krajobrazu miasta,**

wykonana dla Instytutu Nauk Ogrodniczych Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego w
Warszawie.

Wstęp

Następuje zwiększone zainteresowanie problemami urbanistycznymi, w tym także krajobrazem nocnym miasta. Rosnąca globalizacja i homogenizacja miast prowokuje do podjęcia badań przez Autorkę, których celem jest ukazanie dualizmu krajobrazu światła, zarówno naturalnego, jak i antropogenicznego.

Autorka dokumentuje zależności: rzeczy-porządek-światło przy wykorzystaniu kluczowych sekwencji widokowych wyznaczonych w krajobrazie wybranych miast: Hildesheim, Hagi, Warszawy i Kazimierza Dolnego.

Jestem w pełni zgodny z Autorką pracy, że zagadnienie dysertacji ma charakter interdyscyplinarny i łączy w sobie zagadnienia z zakresu urbanistyki, fizjologii i psychologii widzenia oraz socjologii przestrzeni, fenomenologii, a także z zakresu techniki świetlnej.

Ocena merytoryczna pracy

Przedstawiona do recenzji praca doktorska liczy 188 stron oraz obszerny aneks zawierający wzór kwestionariusza, tabelę zbiorczą odpowiedzi respondentów, tabelę zbiorczą wystandaryzowanych ocen respondentów oraz karty zbiorcze wykresów porównawczych wystandaryzowanych ocen średnich dla poszczególnych sekwencji widokowych z ocenami subiektywnymi Autorki pracy.

Stwierdzam, że układ pracy jest prawidłowy, z zachowaniem kolejności i objętości poszczególnych rozdziałów.

Rozdział pierwszy pracy – **Wstęp**

Poza wprowadzeniem do tematu, Autorka przedstawia cel, tezę i zakres pracy. Uzasadnia także celowość podjętych badań. O celu badań pisałem we wstępie do recenzji. W tej części pracy Autorka stawia tezę: „Sekwencje widokowe umożliwiają identyfikację elementów budujących krajobraz światła, mających wpływ na charakter miasta, odczuwany przez

użytkownika poruszającego się pieszo. Świadoma kreacja zidentyfikowanych elementów wpływa na jakość miejskiego krajobrazu światła”.

Badania przeprowadzono w okresie od 2015 do 2019 roku, na obszarach starego miasta: Hildesheim, Hagi, Warszawy i Kazimierza Dolnego. Granice badań wyznaczono fenomenologicznie, metodą percepcyjną Janusza Skalskiego z roku 2007.

W ocenianym rozdziale zawarto schemat realizowanej pracy w formie opracowania własnego Autorki (str. 19). Schemat jest czytelny i pozwala na zrozumienie podejmowania kolejnych działań.

Stan badań – rola światła i oświetlenia w mieście – stanowi drugi rozdział pracy doktorskiej. Zawarto w nim: podstawowe pojęcia i stosowaną terminologię, informacje o spostrzeganiu przestrzeni miejskiej jako wytycznej kształtowania kompozycji miasta nocą, oświetlenie jako czynnik wpływający na spostrzeganie i odczuwanie środowiska oraz wytyczne kształtowania nocnego krajobrazu miasta. Opracowanie zrozumiałe, z wykorzystaniem 222 pozycji naukowych polskich i zagranicznych. W pełni wyczerpuje informacje o tematyce podjętych badań. Do tego rozdziału mam jedną **uwagę**: przed skierowaniem pracy do druku proszę o korektę w bibliografii – część pozycji literatury zawartych w spisie nie uwzględniono w pracy lub zamieszczonych w pracy - nie zamieszczono w spisie. Uwagi zamieściłem w tekście przekazanej mi pracy.

Rozdział trzeci pracy: **Metoda pracy i zastosowane metody badawcze**. Autorka przedstawia:

- założenia badawcze, stwierdzając, że otaczającą nas przestrzeń odbieramy poprzez obserwację fenomenologiczną za pośrednictwem wszystkich zmysłów. Poza zmysłem wzroku Autorka przywołuje bodźce zapachowe, dźwiękowe i dotykowe, które pozwalają na ocenę walorów estetycznych krajobrazu nocnego i mogą posłużyć do całościowego kształtowania światła projektowanego,
- kolejność postępowania badawczego – po sformułowaniu problemu badawczego określono cel pracy i jej tezę. W następnej kolejności określono zakres, przedmiot i pole badań, wykonując badania pilotażowe na przykładzie historycznego centrum miasta Hildesheim, co pozwoliło na dokonanie korekt i umożliwiło podjęcie badań właściwych – na przykładzie Hagi, Warszawy i Kazimierza Dolnego. Następnie podsumowano wyniki badań, przedstawiając je w tabelach i na rycinach oraz dokonano weryfikacji wyników w oparciu o oceny jakie uzyskały widoki i sekwencje widokowe w badaniu SBE. Te czynności pozwoliły

na opracowanie dyskusji wyników. Następnie sformułowano wnioski, z wytycznymi kształtowania świata projektowanego w widokach i sekwencjach widokowych krajobrazu miasta, dla jego historycznych części.

W dalszej części Autorka przedstawia, a w podrozdziałach opisuje, wykonane badania: analizę fenomenologiczną oraz percepcyjną z elementami analizy kompozycyjnej, analizę wewnątrz urbanistycznych metodą krzywej wrażeń Wejcherta, analizę sekwencji widokowych według Gordona Cullen'a, analizę morfologiczną według Marty Lewin, analizę przestrzeni wyróżnionych według kategorii Genius Loci oraz kwestionariusz ekspercki – SBE (Scenic Beauty Estimation).

Następnie Autorka podaje zastosowane metody badawcze. Są nimi: inwentaryzacja i pomiary, obserwacje z dokumentacją rysunkową oraz notatkami, badania terenowe z wykonaniem dokumentacji rysunkowej i fotograficznej, badania kameralne źródeł bezpośrednich (badania ikonograficzne), badania kartograficzne (mapy zasadnicze, ortofotomapy), badania kameralne źródeł pośrednich (druków zwartych i rozproszonych) oraz badania kameralne – badania porównawcze.

W rozdziale **czwartym** zamieszczono wyniki z przeprowadzonych badań. Opisano dokładnie sposób wyboru obszarów badań i wyznaczenie dominant oraz elementów charakterystycznych, z wyborem wewnątrz urbanistycznych – przestrzeni wyróżnionych – predysponowanych do wyznaczania sekwencji widokowych. Kolejne podrozdziały dotyczą: sposobu wyznaczenia sekwencji widokowych i udokumentowanie ich, określenia struktury budującej widoki w formie grafik, z analizą elementów typowych, wprowadzających wartość oraz degradujących dany widok, analizy morfologii i kompozycji widoków, analizy sekwencji widokowych pod kątem cech definiujących Genius Loci oraz analizę preferencji wobec światła projektowanego w analizowanych widokach i sekwencjach widokowych.

Doktorantka podjęła się napisania rozdziału **Dyskusja wyników**. Jego zawartość jest bardzo cenna. Autorka w sposób stanowczy nie zgadza się z innymi Autorami, np. z postulatem zachowania ciągłości widoku dziennego w obrazie nocnym przestrzeni. W tym rozdziale potwierdza tezę swojej pracy, ale także wskazuje na możliwości podjęcia dalszych badań, między innymi w zakresie przedstawienia koncepcji iluminacji i kreacji przestrzeni światłem na kluczowych sekwencjach widokowych projektowanej przestrzeni oraz poddanie badaniom najatrakcyjniejszych i najmniej atrakcyjnych sekwencji nocnych pod kątem poziomów iluminacji, poszczególnych elementów morfologii widoków celem opisanie optymalnych

kontrastów pomiędzy tymi elementami, które wpływają na atrakcyjność widoku. W końcowej części tego rozdziału Autorka wymienia inne, możliwe do zrealizowania cele. Ze względu na istotę problematyki podjętych badań zachęcam Doktorantkę do ich kontynuowania.

Bardzo obszernie Autorka pracy potraktowała rozdział **Wnioski – światło w mieście**. W pierwszej jego części ocenia wpływ oświetlenia w badanych przestrzeniach wyróżnionych. Dalej ustosunkowuje się do negatywnego oraz pozytywnego wpływu oświetlenia w badanych przestrzeniach wyróżnionych. Recenzent zdając sobie sprawę ze złożoności badań ocenia pozytywnie ten rozdział aczkolwiek, w przypadku podjęcia decyzji o jej druku, należy przedstawić wnioski w postaci mniej ogólnej.

Na stronach począwszy od numeru 154 do 158 zamieszczono **rozdział siódmy – Zasady kreacji światłem krajobrazu miasta**. Autorka wyraźnie tu podkreśla, że w kreowaniu światłem krajobrazu miasta należy kierować się wymaganiami lokalnych mieszkańców i ich percepcją własnego miasta, ponieważ dla tej społeczności tworzy się określoną przestrzeń. Zasady kreacji światłem krajobrazu miasta przedstawiono bardzo szczegółowo w 9 punktach. Zdaniem Recenzenta (do dyskusji na publicznej obronie) ten rozdział można by powiązać z Podsumowaniem (str. 159). Przedstawione przez Doktorantkę Podsumowanie tak obszernych wyników kilkuletniej pracy, w tak niewielkiej formie, nie satysfakcjonuje recenzenta. Praca jest bardzo wartościowa i nie powinna być tak skromnie podsumowana. Przy podjęciu decyzji o druku pracy – proszę o rozważenie takiej możliwości lub poszerzenie/usunięcie Podsumowania.

Uwagi do pracy, z propozycją wykorzystania:

Str. 17, 14 wers od dołu – stylistyka zdania oraz drobne błędy w pracy, np.. str. 31 – 14 wers od dołu – zła odmian imienia i w dalszej części pracy. Poprawki naniosłem na egzemplarzu pracy i służę informacją.

Str. 20-23 – ryciny 3-7 i 9-10 – czyjego są autorstwa? Podobnie Tab. 1 str. 55, wzór – str. 56, Tab. 2 – str. 61, Tabele zbiorcze: 5-12, str. 96-104, Tabele zbiorcze: 21-22, od str. 122 – tu brakuje ponumerowania stron, gdzie zamieszczono tabele.

Karty zbiorcze 25-28 (także brak numeracji stron). Tabele na końcu pracy, np. Tabela zbiorcza wystandaryzowanych ocen respondentów – wymagają ponumerowania stron.

Pytania do Pani Doktorantki w ramach dyskusji nad pracą podczas publicznej obrony:

1. Zamieszcza Pani w rozdziale szóstym „Wnioski – światło w mieście” podrozdział 6.2 Negatywny wpływ oświetlenia w badanych przestrzeniach wyróżnionych”. Co sądzi Pani o często stosowanym (słusznie lub nie – poproszę o Pani stanowisko) stwierdzeniu o zanieczyszczeniu przestrzeni światłem?
2. Co wnioskoby do analizy zaproponowany na końcu pracy pomiar luminancji poszczególnych widoków sekwencji widokowych?
3. Jakie różnice/specyfikę dostrzega Pani w sposobie/kulturze oświetlania polskich, niemieckich czy holenderskich miast?

Podsumowanie recenzji.

Bardzo mocno podkreślam profesjonalizm i wiedzę oraz doświadczenie Autorki w opracowaniu tak złożonego problemu. Mocnym atrybutem pracy są autorskie ryciny, które doskonale pomagają w analizie załączonego tekstu.

Moje uwagi do pracy nie podważają naukowych jej walorów. Stwierdzam, że Pani mgr inż. Magdalena Pożarowszczyk-Bieniak jest specjalistą w zakresie opracowywanego problemu. Jej wiedza i doświadczenie z pewnością posłużą w kreowaniu przestrzeni miasta.

Praca jest bardzo wartościowa i wnosi nowe elementy do nauki polskiej, a sama rozprawa prezentuje bardzo dobry poziom merytoryczny.

Podsumowując, bardzo wysoko oceniam rozprawę doktorską mgr inż. Magdaleny Pożarowszczyk-Bieniak. Przedstawiona do recenzji dysertacja stanowi oryginalne rozwiązanie problemu naukowego oraz pokazuje, że Kandydatka posiada bardzo dobrą wiedzę teoretyczną oraz praktyczną, Doktorantka posiada umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej, a rozprawa doktorska stanowi rozwiązanie zadania naukowego i spełnia wymagania stawiane rozprawom doktorskim. Spełnia także warunki formalne stawiane przez ustawę o stopniach naukowych oraz o stopniach i tytule z zakresu sztuki z dnia 14. 03. 2003 roku wraz z następnymi zmianami, a także spełnia warunki formalne zawarte w Rozporządzeniu Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 19 stycznia 2018 roku (Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej Warszawa, dnia 30 stycznia 2018 r. Poz. 261).

Rekomenduję Instytutowi Nauk Ogrodniczych Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie przyjęcie rozprawy doktorskiej Pani mgr inż. arch. kraj. Magdaleny

Pożarowszczyk-Bieniak: Morfologia i znaczenie światła projektowanego w widokach i sekwencjach widokowych krajobrazu miasta oraz dopuszczenie jej do publicznej obrony.

Jednocześnie po wnikliwej analizie przedstawionej do recenzji rozprawy doktorskiej Pani mgr inż. Magdaleny Pożarowszczyk-Bieniak stawiam wniosek o jej wyróżnienie.

Uzasadnienie:

1. Praca jest nowatorskim opracowaniem problemu, z dobrym podejściem metodologicznym i wskazuje na potrzebę wypełnienia braku informacji oraz badań naukowych związanych z problemem światła projektowanego w widokach i sekwencjach widokowych krajobrazu miasta.
2. Rozprawa doktorska wskazuje na konieczność holistycznego traktowania zagadnienia iluminacji, nie zamykającego się w obrębie obiektu, ale w całych układach przestrzennych i widokowych. Posługując się pojęciem sekwencji widokowych w analizie nocnego krajobrazu miasta autorka pracy wymusza przyjęcie percepcji obserwatora danej przestrzeni, jego odczuć związanych z przestrzenią. Autorka podnosi ważny temat oświetlania nie tylko obiektów we wzajemnej relacji, ale również kształtowania oświetlenia dla pozostałych elementów budujących widoki jak chociażby tło czy inne elementy niekiedy degradujące te widoki. Finalny obraz miasta nocą jest złożeniem wielu elementów - iluminacji, oświetlenia funkcjonalnego, świetlnych reklam, dekoracji świetlnych i te wszystkie elementy powinny ze sobą współgrać, być wyskalowane względem percepcji obserwatora, tworzyć spójny spektakl światła.
3. Praca ujmuje temat widoków i sekwencji widokowych zarówno w kontekście wartości materialnych, jak i niematerialnych, Autorka w sposób zwięzły - w formie tabelarycznej ujmuje skomplikowane i trudne do ujęcia zagadnienia kształtowania nocnego krajobrazu miasta.
4. Dysertacja została wykonana z dużą dbałością o opracowanie graficzne, zawiera liczne przykłady pozytywne i negatywne kształtowania oświetlenia zarówno z Polski, jak i z zagranicy, zawiera bogatą bazę przykładów sekwencji widokowych dokumentujących

relacje przestrzenne i widokowe w ciągu dnia i zmianę tych relacji, jakie zachodzą w nocy.

5. Praca ma szansę wpłynąć na poprawę jakości opracowań dotyczących kształtowania oświetlenia polskich miast w sposób, który będzie wydobywał duch miejsca tych miejsc, zapobiegając ich homogenizacji nocą. Praca promuje wymuszenie głębszych analiz widokowych poprzedzających projektowanie oświetlenia oraz konieczność opracowywania całościowych koncepcji oświetlenia - ważnych przestrzeni w mieście czy obszarze całych miast.

Dr hab. Piotr Urbański

Poznań, dnia 15 lipca 2021 r.